

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра образотворчого мистецтва**

ЗАВІРЮХА ДАРИНА СЕРГІЇВНА

**ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

на тему:

«КРАЄВИДИ»

Декоративне панно в техніці витинанки

Спеціальність 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Освітньо-професійна програма: Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:

ВАХРАМСЬКА ГАЛИНА ІВАНІВНА,

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва

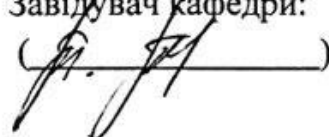
РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 13

засідання кафедри образотворчого мистецтва

від 21.05. 2025 р.

Завідувач кафедри:

 Прокотівська Г.А.

Луцьк – 2025

Зміст

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ВИТИНАНКА ЯК ВИД ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА.....	4
1.1.Історія походження витинанки, її основні техніки та символіка орнаментів.....	4
1.2.Сучасні тенденції розвитку української витинанки та її роль у збереженні національної культури.	9
РОЗДІЛ2.КОНСТРУКТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ.....	15
2.1. Розкриття творчого задуму та пошук композиційного рішення бакалаврської роботи.	15
2.2. Технічні етапи виготовлення панно «Краєвиди» у техніці витинанки..	18
ВИСНОВКИ	22
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	24
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Витинанка як вид декоративно-прикладного мистецтва має глибоке історичне коріння в українській культурі, відображаючи світогляд, естетичні смаки та традиції народу. У ХХІ столітті, в умовах глобалізації та цифрової доби, зростає потреба у збереженні, осмисленні та переосмисленні національної культурної спадщини, зокрема через мистецькі практики. Створення декоративного панно у техніці витинанки на тему «Краєвиди» є спробою поєднання традиційної форми з сучасними сюжетами та образами, що дозволяє надати цьому виду мистецтва нове звучання.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що розробляється індивідуальне композиційне вирішення панно у форматі триптиха в техніці багат шарової витинанки; удосконалюються підходи до композиційного формування декоративних зображень у витинанці з опорою на національну символіку та сучасні дизайнерські прийоми.

Мета дослідження: розробка художньої концепції та створення триптиху «Краєвиди» у техніці багат шарової витинанки, що відображає унікальність природніх та архітектурних краєвидів міста Луцька.

Для досягнення мети необхідно розв'язати такі **завдання:**

1. Здійснити аналіз історії витинанки, її технік та символіки.
2. Визначити місце та значення витинанки в сучасному українському декоративному мистецтві.
3. Розробити концепцію художнього задуму та створити ескізну частину.
4. Опрацювати технологію виготовлення декоративного панно.
5. Реалізувати авторський твір у матеріалі.

Об'єкт дослідження – українське декоративне мистецтво як засіб збереження національної культурної спадщини.

Предмет дослідження – техніка витинанки як засіб створення декоративного панно на тему «Краєвиди».

Матеріалами дослідження стали: зразки традиційної та сучасної української витинанки; наукові публікації з історії декоративно-прикладного мистецтва; ескізи, виконані автором; практичний досвід створення художнього виробу у техніці витинанки.

Практичне значення кваліфікаційної роботи. Результати роботи можуть бути використані у навчально-методичному процесі закладів мистецької освіти для демонстрації поєднання традиційних технік із сучасною тематикою. Створене декоративне панно сприяє збереженню та популяризації витинанки як жанру народного мистецтва, відкриваючи нові можливості для розвитку українського пейзажного образотворення в площині декоративно-прикладного мистецтва.

Апробація результатів та публікації.

1.Публікація тез на XVIII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (м. Луцьк, 14–15 травня 2024 року);

2.Авторська витинанка «Цвіт Великодня», представлена на обласному конкурсі писанки «Великоднє диво» у номінації «Декоративно-прикладне мистецтво» (III місце, м. Луцьк, 2024 рік).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел і додатків та декоративного панно в техніці витинанки «Краєвиди». Загальний обсяг теоретичної роботи становить 30 сторінок. Витинанка складається з трьох частин: центральна розміром 70 × 70 см, дві бічні розмірами 30 × 70 см.

РОЗДІЛ 1. ВИТИНАНКА ЯК ВИД ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА

1.1 Історія походження витинанки, її основні техніки та символіка орнаментів

Витинанка – самобутній жанр українського декоративного мистецтва, що поєднує художню виразність, технічну майстерність і символіку. Її основа – вирізування орнаментальних чи сюжетних зображень із паперу чи картону. Цей вид народної творчості є важливою частиною культурної спадщини України, зберігає актуальність і розвивається в сучасному культурному просторі. За твердженням Т. С. Реви та А. В. Святненко, «українська витинанка – це важлива частина культурної спадщини України. Вивчення і поширення цього виду мистецтва допомагає зберегти традиції й національну ідентичність» [14, с. 78]. У продовження цієї думки, дослідниця І. О. Сиваш визначає витинанку як різновид народного декоративного мистецтва, що поєднує орнаментальні й сюжетні мотиви та вирізняється вишуканістю і лаконічністю [16, с. 112].

З давніх часів у різних народів світу існувала традиція створення ажурних орнаментів для оздоблення одягу та житла з використанням тканини, шкіри, берести, металу тощо. Перші аналоги українських витинанок з'явилися в Китаї після винайдення паперу. У VII–XII століттях жінки виготовляли «чуанхуан» – паперові орнаменти для прикрашання вікон до свята весни. Ці композиції вирізали ножицями з високою точністю та представляли зображення богів, духів, тварин, рослин і міфічних істот [19, с. 6–10].

Дослідник В. А. Косаківський зазначає, що «завдяки високим художнім якостям та простоті виконання, витинанки стали відомі сусіднім народам. У XIII ст. вони з'являються в Персії. В XV ст. через Туреччину потрапляють до Європи: спочатку у Венецію, а згодом – в Угорщину. В кінці XVI ст. в Німеччині їх використовують для оздоблення обкладинок книг. У XVI-XIX ст. вони поширюються у Франції, Португалії, Данії, Голландії, Швеції, Швейцарії, Польщі, Словаччині, Литві...» [9, с. 224]

Формування витинанки в її сучасному розумінні розпочалося із впровадження паперу в повсякденне життя. Науковці вважають прообразом українських витинанок фрагменти білого паперу з ажурно вирізаними краями. Такі паперові елементи у XVI столітті використовувалися як основа та декоративне оздоблення канцелярських печаток [2, с. 46].

З часом шкіряні кустодії поступово замінювалися паперовими, які кріпили під основним текстом документа. Їхні краї перевищували розмір печатки, утворюючи декоративні поля з вирізаними ножицями орнаментами. Папір складали кілька разів, вирізаючи лише периферію, а центральну частину залишали для прикріплення печатки [2, с. 48]. Виготовлення кустодіїв здійснювали писарі Війська Запорізького та міських магістратів.

Із поширенням паперовиробництва та здешевленням матеріалу паперові прикраси почали використовувати в побуті. Уже в середині XIX століття в українських селах з'явилися витинанки, якими прикрашали інтер'єри. Їх щороку оновлювали під час побілки осель, що сприяло збереженню та розвитку цього мистецтва [14, с. 79].

На початку XX століття у науковій та публіцистичній літературі починають з'являтися перші згадки про народні паперові прикраси, що використовувалися в оздобленні селянських осель. Ці згадки переважно фігурують у контексті опису традиційного настінного розпису інтер'єру. Водночас питання вивчення паперових оздоб – витинанок – вперше було порушене завдяки діяльності відомих культурних діячів і митців, серед яких Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Григорій Квітка-Основ'яненко та Борис Грінченко [22, с. 294].

Досліджуючи історію витинанок, В. А. Косаківський пише про те, що на початку XX століття під впливом міського середовища сформувався новий різновид витинанок, відомий під назвами «фіранкові» або «фіранки». Від цього типу походять такі паперові прикраси, як витяті «рушники», «рамочки» та

«серветки». У 1920–1930-х роках основним регіоном поширення витинанок в Україні стало Поділля. [9, с. 225].

Процес становлення та розвитку української витинанки також детально проаналізовано у праці Михайла Станкевича «Українські витинанки», яка на сьогодні є одним із найкращих комплексних досліджень цієї тематики. Щодо трансформації витинанки 1960-х-поч. 1980-х рр. науковець зауважує: «У 60-х роках намітились три нові напрями розвитку мистецтва витинанки. Перший пов'язаний з народними майстрами, що працюють у традиційних осередках витинання; другий – це діяльність самодіяльних художників і третій – це творчість професійних художників у цій галузі» [19, с. 81].

Окрім того, згадуються художниця Київського театру юного глядача Леся Безпальчук і графіки В. Кузьменко, В. Миненко та І. Плесканко, які ефективно застосовували витинанки для оформлення книжкових та інших поліграфічних видань [19, с. 109]. Окрему увагу приділено художникам монументального живопису Людмилі Мазур і Леонілі Стебловській, чиї твори вирізняються композиційною цілісністю, стриманою деталізацією форм і узагальненістю силуетів, що певною мірою перегукується з характерними рисами фрескового мистецтва [19, с. 110]. Таким чином, уже на цьому етапі простежується взаємопроникнення стилістичних ознак інших видів мистецтва – як декоративно-ужиткового, так і образотворчого – у сферу витинанки.

Витинанка стала найбільшим джерелом мистецтва орнаменту. За словами О. Л. Храмової-Баранової, «народна орнаментика вражає своєю різноманітністю, і зумовлено це географічним розташуванням України, поєднанням світоглядних уявлень і гетерогенним складом населення. Витинанка як характеристика орнаментики є цілісним зоровим і словесним образом, просторовим декоративним рішенням і символічним підтекстом, де відтворюються знаки і символи інформаційних систем» [28, с. 78].

Основу витинанок складали геометричні та рослинні орнаменти, доповнені сюжетними зображеннями людей, тварин, побутових і архітектурних

елементів. Наприкінці XIX – на початку XX ст. спостерігається зростання художньої майстерності витинанок, що виявляється у вишуканому трактуванні форми, силуету, симетрії та пропорцій. Вироби набували виразних регіональних рис.

Найбільше поширення витинанка отримала на Поділлі, Прикарпатті та в Подніпров'ї, де її часто поєднували з розписами. На Поділлі домінували шпалерне й килимове розміщення, на Прикарпатті – стрічкове уздовж стелі та вікон. За словами О. В. Стрілець, для Подніпров'я характерні багатоколірні квіткові композиції, тоді як подільські витинанки вирізняються обмеженою кольоровою гамою, але широким спектром мотивів. На Прикарпатті переважали ажурні візерунки та зображення птахів і тварин [21].

За М. А. Герзун, серед найпопулярніших геометричних мотивів у витинанці й вишивці були ромби, хрести, овали, кола, зигзаги, трикутники, меандри, розетки, квадрати та їхні комбінації [4]. Ромб у витинанці часто зображувався у спрощених формах («ромб», «ромб із крапкою»), тоді як у вишивці – у складніших («ромб з гачками», «перехрещений ромб»), зберігаючи значення родючості та добробуту. Квадрат і прямокутник символізують число «4» – пори року, сторони світу, стихії – і, як і ромб, асоціюються з землею. Коло, уособлення сонця та добробуту, часто є композиційною основою витинанок. Р. Захарчук-Чугай підкреслює популярність круглих витинанок із ажурними краями та центральним кругом, які символізують сонце [6].

Серед поширених елементів орнаментики вишивки та витинанки також часто зустрічаються хвилясті лінії та зигзаги, що традиційно символізують водну стихію. Ці мотиви не лише слугували композиційними елементами, а й використовувалися для оформлення країв витинанок – контури вирізали у формі зигзагів або зубців. За спостереженнями дослідників архаїчної символіки, вертикальні зигзаги уособлювали дощ, тоді як горизонтальні – небесну вологу.

Дослідниця М. А. Герзун у порівняльному аналізі української вишивки та витинанки відзначає популярність мотиву вінка, що перейшов з вишивки у витинанку. Вінок символізував дівочу цноту й щастя, був важливою складовою народних обрядів [4]. Часто в композиціях обох мистецьких форм трапляється мотив вазона. Зображення квіткових горщиків вирізнялися стилізованістю та наївною формою, зберігаючи архаїчні риси.

Мотив Світового Древа є одним із найпоширеніших як у вишивці, так і у витинанці. У вишивці він представлений у формі хреста, зображується з листям або без, часто у вигляді пірамідальних композицій, як поодинокі, так і в парі, з різним ступенем стилізації. У витинанці цей образ постає у вигляді високого дерева з ажурною декоративною кроною [4].

Зображення птахів у вишивці та витинанці символізують світло, тепло, родючість і достаток. Вони можуть мати як умовний, фантастичний вигляд, так і відтворювати конкретні образи. Серед них особливе місце займає павич – незважаючи на його непритаманність українській фауні, цей мотив має глибоко архаїчне походження в народному мистецтві.

Окрім геометричних, рослинних, зооморфних і антропоморфних мотивів, витинанки часто включають архітектурні елементи симетричної побудови. Вони можуть виконувати роль фону або основного композиційного акценту, вирізняючись багатством декоративних деталей. Подібні мотиви з'являються також у вишивці, що пов'язано з переходом до реалістичного зображення. О. В. Стрілець описує техніку виконання витинанки, зазначаючи, що папір складався вдвічі, вчетверо чи увосьмеро, що дозволяло створювати сталі композиції. В Україні витинання поєднується з проколюванням, розписом і аплікацією, а також використовуються техніки підщипування та штемпелювання [21].

Таким чином, витинанка займає важливе місце в системі традиційного декоративного мистецтва, зберігаючи тісний зв'язок із культурною спадщиною та етнічними традиціями українського народу. Витинанка як жанр декоративного мистецтва демонструє гармонійне поєднання традиції і

новаторства, залишаючись живим і динамічним видом художньої діяльності, що репрезентує глибинні витоки української культури.

1.2. Сучасні тенденції розвитку української витинанки та її роль у збереженні національної культури

Витинанка є одним із самобутніх видів українського народного декоративного мистецтва, яке поєднує в собі естетичну виразність, символічне навантаження та глибокий зв'язок із традиційною культурою. Витинанка відіграє важливу роль у збереженні національної культури завдяки кільком ключовим аспектам. По-перше, вона є носієм традиційних символів та образів, що репрезентують етнокультурну спадщину українців. По-друге, через передачу технік виготовлення витинанок від покоління до покоління зберігаються народні художні ремесла. По-третє, витинанка сприяє формуванню національної ідентичності, оскільки є характерною рисою українського декоративного мистецтва, що вирізняє його серед інших культурних традицій.

На думку О. В. Стрілець, справжній прорив у розвитку витинанки здійснив заслужений художник України Микола Теліженко, піднісши її до вершин образотворчого мистецтва. Він показав, що аплікації з різнокольорового паперу можуть бути не менш виразними й змістовно насиченими за твори інших жанрів, завдяки майстерності композиції, ритміки та символіки [21]. Його творчість охоплює як традиційні, так і сучасні мотиви: від рослинного і тваринного світу до складних історико-культурних тем, таких як «Холодний Яр» та «Велесові перевесла» (Дод.А, Рис.1.1). Особливу увагу в його творчості привертає тематична спрямованість витинанок – від традиційних мотивів, пов'язаних зі структурою «дерева життя», до сюжетів, присвячених образу Козака Мамає (Дод.А, Рис.1.2).

Триптих «Холодний Яр» відображає глибоке зв'язок Миколи Теліженка з історією Черкащини та боротьбою холодноярських повстанців. Його витинанки, де зображено козака Мамая та вселенське дерево, наголошують на значенні пам'яті про предків і національну ідентичність. «Трагедія Крут» передає болючі спогади через символічні образи, втілюючи важкі моменти історії (Див. Рис.1.3). Окрім того, частина робіт митця розповідає про життєрадісні теми через ліричні, романтичні та гумористичні сюжети. Зокрема, серед них – образ повновидої молодиці, у якої ворон намагається викрасти намисто («Крадені корали»), а також постать оголеної жінки-русалки, уособлення водяної стихії, яку от-от зачепить коромисло, щоби наповнити спущене відерце (Дод.А, Рис.1.4) [21].

Андрій Пушкарьов не лише є одним із найкращих витинанкарів України, майстром, у чиєму доробку понад 500 унікальних робіт, а й засновником професійної витинанки в Україні та очільником школи витинанки й писанкарства у Дніпрі. Його внесок у відродження та розвиток цього давнього мистецтва важко переоцінити (Дод.А, Рис.1.5 та Рис.1.6).

Тематика робіт Андрія Пушкарьова вражає своєю різноманітністю, адже митець прагне переосмислити українську культурну спадщину, черпаючи натхнення у фольклорі та народних традиціях. На початковому етапі роботи художник ретельно продумує композицію, визначаючи основні форми майбутнього твору. Він використовує прості геометричні форми, які є зрозумілими для глядача, створюючи цілісні та гармонійні композиції. Залишаючись вірним традиційній техніці, Пушкарьов сміливо застосовує новітні композиційні прийоми та засоби художньої виразності.

Як зауважує О. Шевченко, «витинанки Андрія Пушкарьова вирізняються власним неповторним почерком і манерою виконання» [29]. Адже художник самостійно здійснює тонування паперу, створюючи кольорові градації відповідно до концептуального задуму, а також активно застосовує фактурні ефекти. Композиційний принцип симетрії є майже незмінним у його роботах,

проте він настільки майстерно інтегрований у сюжет, що твір сприймається як єдине ціле. Його роботи можна класифікувати як приклади графічного мистецтва або як вирізну графіку. Образна мова витинанок наповнена етнічною символікою й відзначається лаконізмом форм і мистецькою досконалістю. Композиції митця емоційно насичені, мають глибокий філософський зміст та випромінюють потужну енергетику [13].

Дарія Альошкіна – мисткиня, яка по-новому осмислила традиційну українську витинанку та інтегрувала її в сучасне мистецтво, представляючи його на міжнародному рівні. Її зацікавленість цим мистецтвом сягає дитинства, проведеного в українському селі, де сформувалися її світогляд, розуміння символіки та відчуття гармонії природи. Мистецтвознавиця О. Тихонюк зазначає широкий тематичний та художньо-виражальний діапазон творчості мистецької родини Альошкіних. Зокрема, роботи Дарії Альошкіної вирізняються ілюстративними інтерпретаціями поетичних текстів, доповнюючи індивідуальність творів її батьків – Олексія Альошкіна з його іконографічними образами язичницьких божеств та Людмили Альошкіної з її персоніфікаціями природних стихій [27, с. 67].

Роботи Дарії Альошкіної є унікальними завдяки її експериментальному підходу, зокрема, у використанні синтетичних матеріалів для вуличних експозицій. Її витинанки вирізняються глибокою символічністю, поєднуючи образи магічних рослин-оберегів та напівміфологічних персонажів українських легенд і міфології. Особливе значення в її творчості має образ жінки в різних іпостасях – чарівниці, святої, матері чи доньки. Сама майстриня зазначає: «Я почала зображати жінок-берегинь, мені подобається й досі найбільше працювати з цим образом. Зображувати їх різними, у різних станах, емоціях, – вплітаючи орнаментальні символи, – ці жінки одразу ставали магічними» (Дод.Б, Рис.1.7 та Рис.1.8) [17].

Не менш відомою є луцька художниця Олеся Ішук, яка створила понад дві тисячі витинанок у різних техніках та на різну тематику. Твори мисткині

зберігаються у фондових зібраннях Волинського краєзнавчого музею, а також у приватних колекціях. Найбільш близькими за змістом і формою для авторки є рослинні орнаменти. Майстриня підкреслює, що може присвячувати роботі над витинанками тривалий час, повністю занурюючись у творчий процес. «Те що олівцем намальовано – це все умовно. Це якась загальна лінія. Можливо і не потрібно олівцем малювати. Інколи воно і зайве для мене. Магічне відчуття, коли з цього паперу починаємо виймати», – розповідає витинанкарка [7].

У творчому доробку мисткині представлені симетричні витинанки, виконані в традиційному народному стилі. Окрему тематичну групу складають портретні композиції, створення яких художниця розпочала після подій на сході України. Ще одним напрямом її діяльності є інтер'єрні витинанки великого формату, підготовлені спеціально для виставкової експозиції у Волинському краєзнавчому музеї. Таким є зокрема графічне зображення Лесі Українки, виконане у техніці витинанки (Дод.Б, Рис.1.9). Ця робота покликана органічно доповнити виставку, присвячену рукописній спадщині української письменниці [3].

Софія Пасюк – майстриня оброблення деревини, яка працює в руслі українського народного мистецтва, творчо переосмислюючи його традиції. Її доробок включає колекцію оригінальних дитячих іграшок з дерева, писанки, виконані з використанням прадавньої символіки, та витинанки, що вражають філігранною технікою виконання та естетичним смаком. У своїх дерев'яних іграшках майстриня, спираючись на традиційні взірці, створює впізнавані образи тварин (коник, гусочка, півень тощо), відзначаючись ретельним відточенням форм, майстерною роботою з різними фактурами та узагальненням силуетів. Вона використовує палітру природних кольорів, підкреслюючи екологічність та теплоту матеріалу. Витинанки майстрині є втіленням відданості традиціям цього виду народного мистецтва. Вони захоплюють глядача своєю витонченістю, складністю візерунків та бездоганним технічним виконанням. Водночас у її творах відчувається подих

сучасності, проявляються певні стилістичні посилення на прийоми сучасного мистецтва, що робить її роботи особливо цікавими та актуальними (Дод.Б, Рис.1.10).

Творчість Софії Пасюк є яскравим прикладом того, як глибока повага до багатовікових традицій українського народного мистецтва може гармонійно поєднуватися з індивідуальним творчим пошуком. Її майстерність у різьбленні по дереву, створенні символічних писанок та витончених витинанок засвідчує не лише високий рівень володіння технікою, але й оригінальність мистецького бачення [20].

Таким чином, творчий шлях митців підкреслює важливість витинанки як невід'ємної складової сучасної національної культурної ідентичності. Сьогодні це мистецтво займає почесне місце в музейних колекціях та на мистецьких виставках, водночас активно проникаючи в різні сфери сучасного візуального мистецтва, включаючи дизайн, сценографію та книжкову графіку.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ТА ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Розкриття творчого задуму та пошук композиційного рішення бакалаврської роботи

Ідея та концепція триптиха: триптих «Краєвиди» покликаний відобразити гармонійне поєднання архітектурної спадщини та природних ландшафтів Луцька, підкреслюючи взаємозв'язок між містом і навколишнім середовищем. Центральна частина композиції містить символічний образ, що уособлює єдність людини та природи, наприклад, жіночу фігуру, яка інтегрується з елементами міської архітектури та природних мотивів. Бічні панелі триптиха зображують окремі архітектурні пам'ятки Луцька, такі як Замок Любарта, Кірха, собор та інші знакові будівлі, у поєднанні з природними елементами, що підкреслюють унікальність місцевого ландшафту.

Творчим задумом даної бакалаврської роботи стало глибоке художнє дослідження духу міста Луцька, втіленого в образі Мавки – міфологічної істоти, тісно переплетеної з багатовіковими легендами та оспівуванням могутніх природних сил Волинського краю. Цей вибір не є випадковим, адже Мавка в місцевій свідомості постає не просто казковим персонажем, а своєрідним уособленням душі краю, його незримого зв'язку з навколишніми лісами, річками та озерами. Вона стає метафорою тієї таємничої, майже містичної взаємодії між міським середовищем та первозданною природою, що його оточує. Образ Мавки в контексті даної роботи розглядається як символ плинності життя, його непередбачуваності та постійної трансформації, подібно до змін у природі.

У процесі розкриття цього багатогранного творчого задуму особливу, майже сакральну увагу було приділено символічному значенню кольорів, адже саме колір здатен найтонше передати емоційний стан та приховані смисли. Обрана колірна гама ретельно вивірена та несе в собі глибоке смислове

навантаження, кожен відтінок є свідомим вибором, спрямованим на підсилення загального враження та розкриття глибинних шарів задуму.

У дипломній роботі "Краєвиди" ми використали стриману, але багатозначну палітру кольорів, щоб підкреслити головну ідею: гармонію між природою та архітектурою Луцька. Ключовим образом є мавка, яка символізує природу, жіночу силу, традиції та фольклор. Кольори у витинанці не просто прикрашають, а й несуть змістове навантаження, роблячи композицію більш виразною та емоційною (Дод.В, Рис.2.2).

Основні кольори – оливково-зелений, землисто-коричневий, бежевий та лавандово-фіолетовий.

Оливково-зелений колір нагадує про природу Волині –буяння безкрайніх лісів та родючих полів. Це колір життя, гармонії та єдності з навколишнім світом, зростання, невичерпної енергії та постійного оновлення.

Коричнево-землистий відтінок є символом родючості волинського ґрунту, його стабільності та вічної основи життя. Цей колір асоціюються з надійністю, міцністю та зв'язком з предками, з глибоким корінням, що живить усе живе.

Бежеві та світлі акценти створюють м'який контраст, додаючи теплоти та легкості. Вони допомагають виділити фігуру мавки, роблячи її центральною, але зберігаючи плавність переходу між елементами.

Делікатні краплі світла бежевого відтінку передає відчуття легкості, повітряності та постійної мінливості природних явищ. Це можуть бути відблиски сонячного світла, ранковий туман над луками або легкий подих вітру, що колише листя дерев. Ці світлі акценти вносять у композицію динаміку та відчуття присутності невидимих сил природи.

Лавандовий фон створює атмосферу спокою, мрійливості та легкої нереальності. Він підсилює емоційну глибину роботи, додає їй ліричності та підкреслює зв'язок з міфологічним світом.

Кольори підібрані так, щоб уникнути різких контрастів і зберегти візуальну єдність. Це дозволяє передати відчуття спокою, рівноваги та взаємодії між природою та містом, минулим і сучасним.

При пошуку композиційного рішення ключовим стало свідоме обрання пластичних, м'яких та плавно перетікаючих форм. Вони підкреслюють органічність та гармонію природного світу. Лінії витинанки немовби живуть власним життям – вони тягнуться, звиваються, переплітаються одна з одною, створюючи складний, але водночас цілісний візерунок, що відображає плинність самого життя, його безперервний рух та взаємозв'язок усіх елементів. Хвилясті лінії є прямим візуальним втіленням водної стихії, нагадуючи про спокійну течію річок та озер, про їхню здатність змінювати форму, обтікаючи перешкоди. Вигнуті лінії символізують гнучкість та еластичність рослинного світу – хитання гілок дерев під вітром, витончені стебла трав, плавні контури листя. Більш динамічні, розмашисті лінії передають енергійні прояви природи, такі як пориви вітру, рух хмар або навіть енергію росту та розвитку.

Обрана пластика має на меті передати глибинну органічність світу природи, де ніщо не існує ізольовано, де все перебуває у безперервному русі та тісній взаємодії. Різні стихії – вода, земля, повітря, рослинність – плавно переходять одна в одну, створюючи складну, але довершену гармонійну цілісність. Образ Мавки, як центральний елемент композиції, органічно вплітається в цю плинну мережу ліній та кольорів, стаючи її невід'ємною частиною, уособлюючи собою сам дух цієї гармонії, цей невидимий, але відчутний зв'язок між містом та навколишньою природою, між реальністю та міфом.

2.2. Технічні етапи виготовлення панно «Краєвиди» у техніці витинанки

Процес створення панно «Краєвиди» у техніці витинанки включав кілька послідовних та ретельно виконаних етапів, кожен з яких мав вирішальне значення для втілення початкового творчого задуму та досягнення бажаного художнього результату.

1. Створення ескізу. На першому етапі було розроблено детальний ескіз майбутнього панно «Краєвиди». Ескіз слугував своєрідною дорожньою картою, визначаючи композиційне розташування всіх елементів, їх форму, розмір та взаємозв'язок. При створенні ескізу враховувалися всі аспекти творчого задуму, включаючи символіку образу Мавки, значення обраних кольорів та пластичні рішення, що відображають плинність життя та природних стихій. Ескіз неодноразово коригувався та доповнювався в процесі пошуку оптимального композиційного рішення. Спочатку створювалися окремі замальовки ключових елементів – фігури Мавки, стилізованих образів природи (хвиль, рослин, вітру). Потім ці елементи компонувалися на папері, щоб знайти найбільш гармонійне та виразне їх розташування. В ескізі також попередньо визначалися основні лінії розрізу та ті ділянки паперу, які будуть видалені.. Особлива увага приділялася створенню плавних, органічних ліній, що відповідало задуму передати плинність та взаємодію природних стихій (Дод.В, Рис.2.1).

2. Підготовка матеріалів та інструментів. На другому етапі особливу увагу було приділено вибору якісних матеріалів та підготовці необхідних інструментів. Для створення витинанки було обрано щільний кольоровий папір різних відтінків, що відповідали символічному значенню кольорів, розкритому в попередньому пункті. Використання паперу достатньої щільності було важливим для забезпечення міцності та довговічності майбутнього панно, а також для чіткості ліній вирізу. Серед основних інструментів, що використовувалися в роботі були використані наступні: гострі канцелярські

ножі макетні ножі для витинання зі змінними лезами різних розмірів; спеціальний самовідновлювальний килимок для різання; металева лінійка для проведення точних прямих ліній; олівець та гумка для створення ескізу та його коригування; тонкі маркери або фломастери для перенесення особливо складних деталей ескізу на папір;; клей для фіксації окремих елементів композиції на основі; основа для панно – щільний картон, що слугував фоном та основою для кріплення витинанки.

3. Перенесення ескізу на папір. Після остаточного затвердження ескізу ми перенесли його на аркуш крафтового паперу у натуральні розміри майбутньої витинанки (Дод.Д, Рис.2.3). Композиція має форму триптиха та складається з трьох частин, що поєднані між собою єдиною сюжетною та стилістичною лінією. Під час перенесення ми дотримувалися пропорцій, відкореговували та додавали окремі деталі з урахуванням масштабування, прагнучи зберегти легкість ліній та загальну гармонію. Коли ескіз був остаточно завершений було акуратно перенесено на кольоровий папір, призначений для вирізання (було використано декілька способів перенесення): пряме перенесення олівцем – для простих елементів ескіз обережно переносився безпосередньо на папір за допомогою олівця; лінії наводилися тонко, щоб уникнути їхнього видимого залишення на готовій роботі; переведення через копіювальний папір – ескіз накладався на кольоровий папір, між ними прокладався копіювальний папір, і контури ескізу обводилися олівцем, залишаючи чіткий відбиток на основному папері;.

4. Етап вирізання був найтривалішим та найвідповідальнішим у процесі створення панно. За допомогою гострих ножів для витинання обережно видалялися ті ділянки паперу, які були позначені на перенесеному ескізі. Робота виконувалася на самовідновлювальному килимку, що забезпечувало безпеку та зручність. Процес вирізання вимагав максимальної концентрації, терпіння та точності. Рухи ножа були плавними та контрольованими, щоб забезпечити чіткість ліній та уникнути випадкових надривів паперу. Починали

зазвичай з дрібних внутрішніх деталей, поступово переходячи до більших контурів. Особлива увага приділялася збереженню цілісності окремих елементів композиції та створенню ажурних, витончених візерунків. У процесі вирізання постійно здійснювався контроль за відповідністю отриманих форм ескізу. Видалений папір обережно видалявся, щоб не пошкодити сусідні елементи. Особливістю техніки витинанки в даній роботі є багатошаровість, яка створює глибину і об'єм. Для досягнення цього ефекту використовуються кілька шарів паперу різних кольорів, що додають композиції багатогранність. Кожен шар накладається один на один, що дозволяє створити враження об'ємності та просторовості. Цей підхід не тільки підсилює візуальний ефект, але й додає роботі емоційного виразу, оскільки кожен шар, зберігаючи свою окрему індивідуальність, доповнює і підкреслює інші елементи витинанки. Завдяки цьому досягається ефект глибини, який дозволяє глядачеві по-новому сприймати композицію, відчуваючи її складність і багатство (Дод.Ж, Рис.2.4).

5. Фінальне оформлення панно

На завершальному етапі готові вирізані елементи витинанки акуратно фіксувалися на підготовленій основі – щільному картоні. Для кріплення використовувався клей. Процес кріплення вимагав обережності та точності, щоб уникнути пошкодження тонких паперових елементів та забезпечити їх надійну фіксацію. Елементи розміщувалися відповідно до затвердженого ескізу, з урахуванням композиційного задуму та взаємозв'язку між ними. Після приклеювання всіх елементів панно залишалося до повного висихання клею.

Таким чином, кожен етап створення панно «Краєвиди» у техніці витинанки був важливим та взаємопов'язаним, спрямованим на максимально точне та виразне втілення початкового творчого задуму, відображення символіки образу Мавки, значення кольорів та пластичних рішень, що уособлюють дух міста Луцька та плинність природних стихій Волинського краю.

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження було спрямоване на всебічне вивчення витинанки як унікального виду декоративного мистецтва та визначення її актуального місця в сучасному культурному просторі України. Розпочавшись з глибокого аналізу історичних витоків витинанки, її різноманітних технік виконання та багатогранної символіки традиційних орнаментів, робота розкрила тісний зв'язок цього мистецтва з духовною спадщиною та світоглядом українського народу.

Переходячи до сьогодення, дослідження виявило значну роль витинанки в сучасному українському декоративному мистецтві. Творчість провідних майстрів, таких як Андрій Пушкарьов, Дарія Альошкіна та Софія Пасюк, стала яскравою ілюстрацією інноваційного розвитку цього жанру, його здатності до органічного поєднання традицій та сучасних мистецьких тенденцій. Їхній внесок підкреслює важливість витинанки не лише як засобу збереження національної ідентичності, але й як джерела натхнення для збагачення сучасного візуального мистецтва.

У практичній частині дослідження було розроблено концепцію авторського панно «Краєвиди», що стало спробою художнього осмислення духу міста Луцька через поетичний образ Мавки та символічне відображення природної краси Волинського краю. Ретельний аналіз символіки кольорів та пластичних рішень, що лягли в основу ескізної частини, засвідчив прагнення автора передати динаміку життя та гармонійну взаємодію природних стихій.

Подальше опрацювання технологічного процесу виготовлення панно дозволило деталізувати кожен етап створення твору – від підготовки матеріалів до фінального оформлення. Це підкреслило складність та майстерність, необхідні для роботи в техніці витинанки, де художнє бачення нерозривно пов'язане з високим рівнем виконавської культури.

Завершальним етапом дослідження стала безпосередня реалізація авторського твору у матеріалі. Створене панно «Краєвиди» є практичним

підтвердженням теоретичних положень роботи, демонструючи можливість втілення складного художнього задуму засобами традиційної техніки витинанки.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що дана кваліфікаційна робота підкреслила непересічну цінність витинанки для української культури. Це мистецтво не лише зберігає зв'язок з минулим, але й активно розвивається в сучасному художньому контексті, збагачуючи його новими ідеями та образами. Творчість сучасних майстрів є запорукою подальшого розвитку витинанки, її інтеграції в різні сфери культурного життя та збереження її унікального голосу в палітрі світового мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Д. Українська культура: лекції за редакцією Дмитра Антоновича. С. 385-404. URL: <http://litopys.org.ua/cultur/cult.htm>
2. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво.
URL: <https://studfile.net/preview/5459226/>
3. Воскресенська Н. (2023). Луцька художниця створила графічний портрет Лесі Українки для волинського музею.
URL: <https://suspilne.media/lutsk/393758-lucka-hudoznica-stvorila-graficnij-portret-lesi-ukrainki-dla-volinskogo-muzeu/>
4. Герзун М. А. Символіка орнаменту української вишивки та витинанки: порівняльний аналіз. URL: <https://int-konf.org/ru/2014/suchasna-nauka-v-merezhi-internet-27-02-1-03-2014-r/721-gerzun-m-a-simvolika-ornamentu-ukrajinskoji-vishivki-ta-vitinanki-porivnyalnij-analiz>
5. Грищенко О. Українська витинанка кін. ХХ-поч. ХХІ ст.: тема, історіографія наукового дослідження. Мистецтвознавство: Зб. наук. пр. Львів, 2007. Ч. 1. С. 69-76.
6. Дроцик А. Внесок Юрія Гошка у збереження та розвиток етнографічної науки. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2023-3/11.pdf>
7. За витинанками весь день: як луцька художниця творить орнаменти з паперу. URL: <https://rayon.in.ua/news/343981-za-vitinankami-ves-den-iak-lutska-hudozhnitsia-tvorit-ornamenti-z-paperu/amp>
8. Корнієнко А. В., Бровко І. Д. Витинанки різних країн світу. Мистецтво та освіта. 2020. № 1. С. 46-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mtao_2020_1_9
9. Косаківський В. А. До історії подільської витинанки. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. 2015. Вип. 23. С. 224-228. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2015_23_48

10. Косицька З. М. Майстер витинанки Сергій Танадайчук: особливості творчої манери. Молодий вчений. 2015. № 7(2). С. 164-167.

11. Косицька З. М. Українські витинанки кінця XIX-початку XXI ст.: проблеми вивчення, еволюція стилістики URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/32304191.pdf>

12. Пушкар'юв Андрій Томасович: чарівний світ паперового мережива. Портал: «ДніпроКультура». https://www.dnipro.lib.dp.ua/Andriy_Pushkarov_charivnyy_svit_paperovoho_mer_ezhyva

13. Рева Т. С., Святненко А. В. Українське мистецтво витинанки: історичний ракурс і сучасність. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. 2023. № 4. С. 77-82.

14. Селівачов М. Лексикон української орнаментики. К., 2005. 399 с.

15. Сиваш І. О. Українська витинанка в контексті етнодизайну: сучасні тенденції розвитку. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2024. Вип. № 52. С. 111-118.

16. Смольницька О. Витинанки Дарії Альошкіної: монументалізм, відродження жанру й архетипи. URL: <https://surma.com.ua/121-vytynanky-darii-aloshkinoi-monumentalizm-vidrozhennia-zhanru-i-arkhetypy.html>

17. Стан Т. С. Майстри декоративно-прикладного мистецтва Хмельниччини. Хмельницький, 2006.

18. Станкевич М. Українські витинанки. URL: <https://uartlib.org/istoriya-ukrayinskogo-mistetstva/m-ye-stankevych-ukrayinskivytynanky/?srsId=AfmBOoogF18SeJ7e1f9inWBQBA3jwqvEXYjar2QjMyZUCucByoLufRAI>

19. Старикова О. Л. Пасюк Софія Олегівна. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2024. <https://esu.com.ua/article-884694>

20. Стрілець О. В. Українське мистецтво витинанки. Переяслав-Хмельницький, 2013. 134с.

21. Стульнікова Ю. О. Дослідження виникнення і розвитку мистецтва витинанки в Україні. Періодизація. URL: <https://www.academia.edu/>

22. Танадайчук С. Витинанки. Витинанкові іграшки / Сергій Танадайчук. К.: вид. дім «соборна Україна», 2000. 48 с.: іл. (сер. «Бердичівське нар. мистецтво». № 18).

23. Танайдачук С. Витинанки. Народне мистецтво. 2000. № 3. С. 5-7.

24. Танайдачук С. Декоративне мистецтво. URL: https://www.vocnt.org.ua/master/tanadaychuk_cerhiy

25. Тихонюк О. Етапи розвитку мистецтва витинанки в Україні. Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. Випуск 24-25. С. 34-40.

26. Тихонюк О. Українська витинанка: розмаїття шляхів. Мистецтвознавство України. 2009. Вип. 10. С. 65-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mysu_2009_10_11

27. Храмова-Баранова О. Л. Витинанка в контексті сучасної візуальної культури України. Історія науки і техніки. 2018. Т. 8, Вип. 1. С. 75-82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ictnt_2018_8_1_10

28. Шевченко О. Андрій Пушкарьов: чарівний світ паперового мережива. URL: https://www.dnipro.lib.dp.ua/Andriy_Pushkarov_charivnyy_svit_papero_voho_mer_ezhyva

Зразки витинанок українського мистецтва

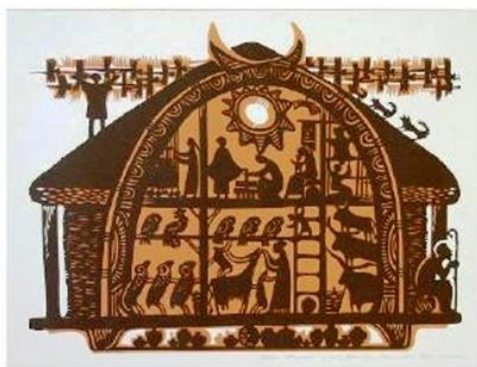

Рис.1.1. М. Теліженко. Витинанка Рис.1.2. М. Теліженко. Витинанка

Рис.1.3. Витинанка «Трагедія Крут»

Рис.1.4.«Крадені корали»

Рис.1.5. Витинанка А. Пушкарьова Рис.1.6.ВитинанкаА.Пушкарьова

Зразки витинанок українського мистецтва

Рис.1.7. Витинанка Д. Альошкіної Рис.1.8 Витинанка Д. Альошкіної

Рис.1.9. Витинанка Олесі Іщук

Рис.1.10. Витинанка «Галагани»

Етапи ескізування кваліфікаційної роботи

Рис.2.1 Робота над ескізом

Пошуки колористичного рішення

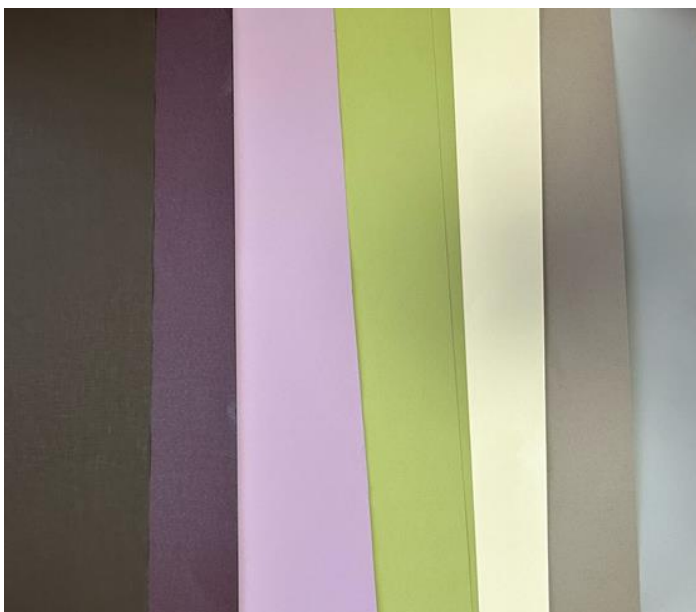

Рис. 2.2 Обрані кольори тонованого паперу для виконання кваліфікаційної роботи

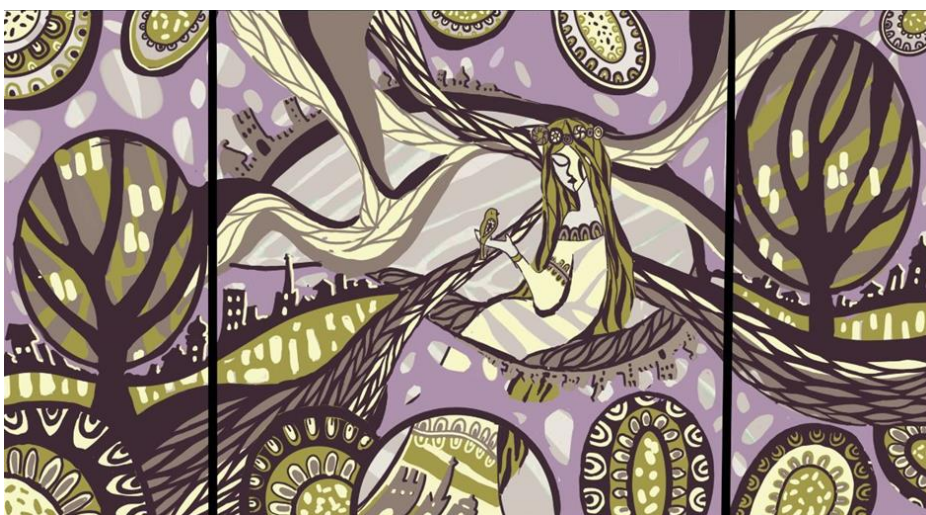

Рис. 2.2 Проект кольорового рішення

Робота в матеріалі над декоративним панно

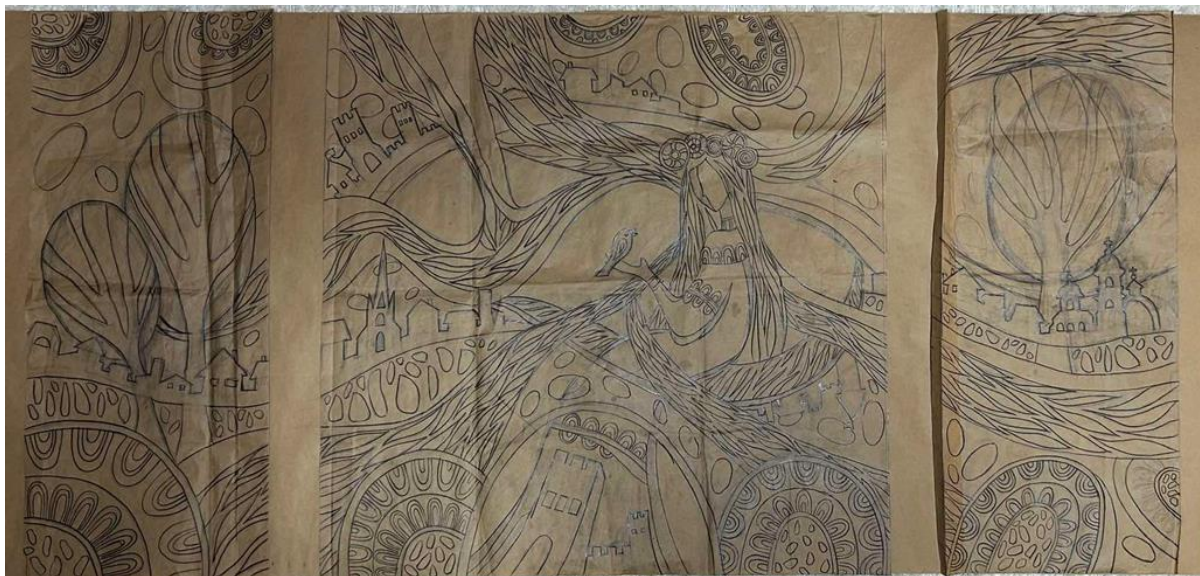

Рис.2.3 Робота над ескізом в натуральну величину

Рис.2.4 Витинання та приклеювання шарів

Рис.2.5 Декоративне панно “Красавида” в техніці витинанки

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему: **«КРАЄВИДИ»**

Декоративне панно в техніці витинанки

студентки 42 групи спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

ЗАВІРЮХА ДАРИНА СЕРГІЇВНА

Науковий керівник: Вахрамєєва Галина Іванівна

Кваліфікаційна робота на тему «Краєвиди», є триптихом, виконаним у техніці складної витинанки.

Триптих «Краєвиди» покликаний відобразити гармонійне поєднання архітектурної спадщини та природних ландшафтів Луцька, підкреслюючи взаємозв'язок між містом і навколишнім середовищем. Наявні елементами міської архітектури та інші знакові будівлі, у поєднанні з природними елементами підкреслюють унікальність місцевого ландшафту. Особливу увагу приділено колористичному вирішенню кольори підтримують настрій та зміст. А плавна пластика ліній передає плинність життя й взаємодію стихій.

Метою роботи є поєднання традиційної форми з сучасними сюжетами та образами, що дозволяє надати цьому виду мистецтва нове звучання. Практичним результатом дослідження стало створення авторського триптиха на тему «Краєвиди».

У пояснювальній записці до кваліфікаційної роботи, у першому розділі розглянуто витинанку, її технічні особливості, символіку орнаментів. Особливу увагу приділено творчості провідних українських митців, чийі роботи є прикладом збереження традиції в сучасному мистецтві.

У другому розділі докладно описано всі технологічні етапи створення панно: від розробки ескізу, добору матеріалів і кольорового рішення — до багатошарового вирізання, компонування та фінального оформлення. .

Результатами кваліфікаційної роботи бакалаврської роботи є декоративне панно-триптих в техніці витинанка «Краєвиди» та пояснювальна записка до неї. Декоративне панно виконане з кольорового паперу та має такі розміри:

центральна частина 74×74 см, бокові частини 34×74 см. Триптих оформлено у дерев'яну раму.

Ключові слова: витинанка, декоративність, пейзаж, папір, символіка, Луцьк, триптих.